

Vývojová psychologie

Předškolní období

Věk – mateřská škola – do vstupu do školy (**od 3-6 let**)

Dítě dokončilo předchozí etapu (chodí, běhá, , umí chodit do schodů i ze schodů...) a nastává období, které není tak nápadné na změny.

Motorický vývoj: zdokonalování, větší hbitost... 4-leté dítě hbitě běhá, skáče, schody, leze po žebříku, seskočí z nízké lavičky, umí stát na jedné noze, samo se obléká a svléká, samo jí, zkouší si zavazovat tkaničky, při toaletě potřebuje malou pomoc. Zručnost ruikou cvičí v hrách s kostkami, plastelínou, kresbě (3-kruh, 4-křížek, 5-čtverec, 6-trojúhelník, 7-kosodelník, 3-nereálná kresba, čáranice, 4-hlavonožec, 5-hlavní části těla, 6-celý oblečený školek). Řeč – zdokonalení, mnohé hlásky ještě nahrazuje jinými nebo nepřesně, okolo 5.roku mizí dětská patlavost. Pokroky ve stavbě vět – tvoří souřadná i podřadná souvětí (koncem 3), před 3 tvořilo jen trojslovné věty., umí říkanky, zazpívá písničku, rádo naslouchá pohádkám, rádo si povídá. S řečí roste i množství poznatků, 3- umí číci své jméno, umí udat pohlaví, umí barvy. Užívá řeči k regulaci svého chování (zprvu nahlas instrukce, od 4, 5 vnitřní řeč.)
Práce – dítě pomáhá n náznacích s domácími pracemi.

Kognitivní vývoj: dítě je mezi 5.-6. rokem ve fázi názorového myšlení (korálky ve sklenici, 2 řady koleček – neodhaduje množství a velikost a nepočítá s několika dimenzemi najednou)

Vstup do školy

Změna, zátěž, vyšší nároky, zezáčátku nepřizpůsobivost – mluví při hodinách, neustále si s něčím hraje, nesoustředí se,

Mladší školní období

6-12 let

období tzv. střízlivého realismu – chce pochopit okolní svět a je to v něm „doopravdy“, zajímá se o knihy typu encyklopedie, čte indiánky, robinsonky, dává přednost realistickým ilustracím. S tím souvisí i dětská aktivita ve zkoumání – pokusy, zkoumání žížal a žab, technické vynálezy.

Zhruba do 9 let mají děti rády pohádky, tento věk je přechodem od hravosti k vyspělejšímu chování, děti jsou schopné soustředit se na jednu věc krátkou dobu – okolo 10-15 min, jsou sugestibilní.

Po 9 roce – straší školní věk (9-12) – již adaptace na školu, vnímání reality ještě ovlivněno fantazií (ne bájnou, ale hrdinskou), všímají si vztahu lidí, stoupá vliv skupiny.

Vývoj základních schopností a dovedností

Tělesný růst je vesměs plynulý, zlepšení hrubé a jemné motoriky, pohyby rychlejší, větší svalová síla, zlepšení koordinace pohybů celého těla, zájem o pohybové hry.

S rozvojem hrubé motoriky souvisí i zlepšení jemné motoriky – psaní a kreslení – nejprve kreslí celým loktem a předloktím, postupně správně užívá jen pohyby zápěstí.

Smyslové vnímání

Největší pokroky ve sluchovém a zrakovém. Dítě je pozornější, vytrvalejší, ve vnímání je už méně závislé na svých okamžitých přáních a potřebách. Nevnímá věco vcelku, ale dokáže to už po částech. Dokáže rozlišit přítomnost, minulost a budoucnost, co bude dřív a co později, ale abstraktní pojmy jako život a smrt, nekonečno – nedovede pojmout.

Řeč

Roste slovní zásoba, délka a složitost vět, užívá gramatická pravidla, . Znalost slov 6-7 let okolo 19000 slov, 11 let – 27000, 15 let – přes 30000). Nárůst slov je dán učením ve škole, nicméně velmi závisí na ponětném rodinném prostředí.

S rozvojem řeči se vyvíjí i paměť, která je právě opřena a slovní informace. Okolo 7 let si dítě umí i vytvořit vlastní strategie, jak se něco naučit.

Kognitivní vývoj

Mezi 6. a 7. rokem dochází k přechodu z fáze názorového myšlení na fázi konkrétních operací (umí v hlavě podržet 2 dimenze dohromady a dát si je do souvislosti – výška a šířka sklenice, a zároveň na otázku proč, dokáže přijít na retest, jak to zjistit – přesypat korálky zpátky.) Také chápe příčinné vztahy (svítí se, protože jsem otočil vypínačem).

Emoční vývoj

Díky skupině má dítě možnost k interakcím a tím i k objevení vlastních vlastností, způsobů chování, ale i u druhých lidí. Na nějakou dobu je dítě schopno odložit své potřeby a přání a věnovat se např. školní činnosti. V tomto období dítě zjišťuje, že může své emoce skrýt před okolím, co je potlačit (prvek seberegulace) Okolo 10 let je Dítě schopno pojmut zároveň protichůdné pocity (ambivalentní). Do té doby si nepřipouštělo, že je možné prožívat 2 různé emoce zároveň.

Období dopsívání

Pohlavní zrání (rozvoj sekundárních pohlavních znaků), urychlení růstu, pohlavní zralost (schopnost reprodukce) a tělesného dokončení růstu (za posledních 100 let) – biologická stránka. Např. v roce 1897 1. menarché 15-16let, 1938 14 let, 1962 13 let, dnes 12 let.

Biologický zrychlený vývin x sociální a psychický vývin!

Po psychologické stránce dochází ke změnám, emoční labilita, hledání způsobů uspokojování svých potřeb, vyšší stupeň myšlení, mění se pojetí jeho role. Období je charakteristické touhou po dospělejším postavení, která je i provázena nejistotou a úzkostí. Dochází k různosti projevu prvních sekundárních pohlavních znaků – u dívek – některé už v 8 letech, některé až v 15, u chlapců – rozmezí 9-17 let..

Rozčlenění období

1. pubescence – 11-15 let

a) prepuberta – od prvních sekundárních znaků, končí menstruací či první polucí.

Zhruba 11-13 let

b) vlastní puberta – trvá do dosažení reprodukční schopnosti – 13-15 let.

2. adolescence – 15-20 let, plná reprodukční zralost, růst uteru dokončen okolo 20 let, testes rostou ještě po 20. roce 15-20, 22 let – mladiství, dorost, zaoblování postavy u dívek, vyznačení svalů u chlapců.

Charakteristika

Dřív ve společnostech – dítě – dospělý (pomoc rituálem), mladiství neexistoval – od konce 19. století.

Psychologické charakteristiky

Emoční labilita, pudový tlak z pohlavního dozrávání přináší nové podněty, mladiství je přecitlivělý na různé podněty. Někdy se toto období kvůli vnitřním konfliktům nazývá Bouře a Krize.. Změny nálad spíše k negativním rozladám, nepředvídatelnost reakcí, impulzivita, špatná koncentrace pozornosti díky emocím – výkyvy výkonu ve škole, , sami nerozumí vlastním projevům – přemýšlejí o svých vnitřních konfliktech, utíkají se do svého soukromého citového světa, přes den je snění odvádí od reality.. Pubescenci jinak říkáme období 2.vzdoru (adolescence je už v tomto klidnější)

Vývoj schopností a dovedností

Kromě výborné hrubé motoriky se přidává i jemná koordinace pohybů, smysl pro rovnováhu. Pokračuje vývoj řeči (i když to tak není nápadné jako v dětství), u některých dětí se objevuje literární talent. Dokáže se učit na základě poznání logických souvislostí, mívá památku na věci na memorování, které nedávají smysl.. prohlubují se zájmy (sport, hudba, film), zájem o dobrodružná témata klesá, víc témat historická, společenská.

Kognitivní vývoj

Okolo 15-16 let se inteligence blíží svému vrcholu, Okolo 11-12 let dochází v myšlenkových operacích k logickému třídění, srovnávání, ze soudů vyvozování logických závěrů, ale selhává, když má uvažovat o něčem, co si nedovede představit.. Po 12 roce života dochází k další fázi myšlení – formální operace – vyvozují se soudy o soudech, myšlení o myšlení. Dokáže pracovat s pojmy vzdálenými od smyslové zkušenosti, práce s obecnými a abstraktními pojmy., umí stanovit nadřazený pojem, chápe pojmy jako pravda, spravedlnost,....

V myšlení hledá více než 1 řešení a ověřuje si jejich platnost.Dokáže uvažovat o ideálech a normách.. Formální operace se vytváří okolo počátku pubescence a vrcholu dosahují kolem 15).

Emoční vývoj

Uvolnění závislosti na rodičích a zároveň navazování významnějších vztahů s vrstevníky obojího pohlaví.. Emancipace od rodiny – ani v optimálních rodinných podmínkách tato emancipace není snadná., mnozí rodiče nechtějí dítě ztratit (zejména matky), jiní naopak chtějí, aby se co nejdříve osamostatnili.Podle Fredové nejprve mladý člověk hledá extrémně rozdíly v názorech a chování svých rodičů a skupiny nových osob, ke kterým inklinuje. – revoltují proti rodičům, kritizují je, ale nekriticky přijímají názory nové. Někteří veřejně nerevoltují, ale uzavírají se do svého světa, ukazují askezi, odmítají zábavu..., jiní přílišnou lásku a spoutanost rodiči obrátí v nenávist či pohrdání.. Dalším znakem je filozofické hloubání o smyslu života. Konflikty většinou vznikají okolo typických rodinných pravidel, příkazů

Sexualita

Nezačíná obdobím dospívání, ale dřív, nyní ale narůstá frekvence aktivit. Vše je závislé na hormonálních změnách, fyziologických procesech, zároveň se do toho míchají společenské konvence, kulturní normy. Děti s předčasnou pubertou začínají hned po objevení sekundárních pohl.znaků masturbovat, ale druhé pohlaví zatím pro ně nic neznamena. Autoerotické techniky (masturbace jsou značně rozšířeny u dospívajících. První zkušenosti s heterosexuálním stykem bývají mezi 14-16 rokem – sled: polibek – polibek s jazykem-dotýkání se prsou dívky přes oděv-dotýkání se pod oděvem-manuální genitální kontakt s aktivitou chlapce-za spoluúčasti dívky-koitus. K prvnímu pohlavnímu styku dochází v 17,35 let, učňově dříve. Motivací bývá velmi málo hluboký emoční vztah, ale spíše zvědavost.

Socializace, rozvoj vztahů, skupina

Mladší školní věk

Začlenění dítěte do lidského společenství – socializace. Dle významných osob dítě modeluje své vlastní způsoby chování – rodiče, učitelé a spolužáci. Skupina (třída) dává dítěti možnost k četnějším a různorodějším interakcím než jen v rodině. Dítě dítěti je bližší svými vlastnostmi, zájmy a postavením mezi lidmi.

Už v předškolním věku se objevují skupinové mechanismy – soutěživost, dominance, submisivita... Ve školním věku se tyto projevy ještě zvýrazní.

Na začátku školní docházky je vedle rodičů modelem hodnocení (svého chování) i **učitelka**, v dalších letech školy stále roste **vliv dětské skupiny**. Ta také zprostředkuje soc.normy a hodnoty, které nemusí být v souladu s normami a hodnotami dospělých.. Konflikt mezi skupinovou morálkou a morálkou dospělých bývá zprvu řešen ve prospěch morálky autoritativních osob (rodič, učitel), ale později, zejména v dospívání nezřídká zvítězí vliv skupiny.

Dalším mechanismem, který se během socializace vyvíjí, je **osvojování si sociálních rolí** – vzorec chování, který se očekává u určitého jedince v určité situaci. (role žáky, role dívky, role chlapce, ... - tyto pohlavní role upevňovány uznáním či nesouhlasem rodiče, ale také skrz hry „na doktora“ apod.)

Vliv skupiny na sebehodnocení – kromě zrcadlové teorie (rodič dává dítěti najevo, že si ho váží nebo, že ho podceňuje, díky této zpětné vazbě si dítě udělá obraz samo o sobě) působí skupina – dítě hodnotí samo sebe vždy na pozadí určité specifické vztahové (referenční) skupiny a připisuje sobě samo určité schopnosti a osobní vlastnosti podle svého relativního postavení v ní.

Na začátku školy jsou vztahy ve třídě málo diferencované, většinou jsou nahodilé. Dítě např.kamarádí s tím, kdo vedle něj sedí. Teprve okolo 10 let se vytvářejí trvalejší vztahy přátelství založené na osobních vlastnostech.

Dospívání – prepuberta, puberta, adolescence

Jak se dospívající emancipuje od rodiny, tak navazují nové a diferencovanější vztahy k vrstevníkům. Nové vztahy jim dávají jistotu, kterou ztrácí odpoutáváním od rodiny, ale připravují ho také pro nové, trvalé emoční vztahy v dospělosti.

Stupně rozšiřování vztahů:

Skupinová izosexuální fáze

(6-10 let)

Tvorba skupin stejného pohlaví. Byly již dříve, ale teď jsou víc organizované, dané role, vyžaduje se loajalita. Jedinci opačného pohlaví jsou aktivně odmítáni. Chlapci zavrhnou děvčata, protože jsou ufnukaná...dívky odmítají chlapce pro jejich hrubost.Skupina má potřebu soudržnosti, potřebu vzájemného obdivu a napodobování. Skupina je pozitivním socializačním činitelem.

Individuální izosexuální fáze

(Období prepuberty a začátku vlastní puberty)

Během puberty se začne ozývat potřeba intimního párového přátelství, kterou styk ve skupině neuspokojuje.Jedná se o užší emoční vztah k důvěrnému příteli – vyměňování pocitů, svěřování, sdílení...Přátelství ve dvou je jiné než ve skupině – přátelé se nemusejí podřizovat

skupinovým normám, oba mají stejnou cenu. Přátelství chlapců bývá založeno na společných zájmech a činnostech a přátelství dívek na hlubší emoční náklonnosti.

Přechodná etapa

Rovněž v období puberty, začíná se ohlašovat zájem o druhé pohlaví – ještě nejistý a bázlivý. Ti, kteří první poruší skupinové tabu orientace na druhé pohlaví, bývají vystavováni posměškům, v nichž se však současně odráží i závist. Často chlapci projevují zájem na dálku – pokřikují na děvčata.... Všichni se mezi sebou chlubí různými zážitky, často zveličenými.

Heterosexuální fáze polygamní

Na přelomu pubescence a adolescence, objevení se skutečných vztahů chlapců a dívek, často prožíváno jako první lásky. Nahodilá setkání, utajované schůzky... Převládajícím prvkem v těchto vztazích bývá zvědavost a přání ujistit se o vlastní ceně a přitažlivosti. Kluci dávají na odiv sílu, odvahu... holky zase krásu, oblíbenost...

Etapa zamilovanosti

Poslední fáze, kdy vztah jedince k druhému pohlaví vyústí v hlubokou vázanost, oddanost.

Skupiny

Školní třída

Formální skupina (vznik shora, cíl, úkol...) x neformální skupina – vznik bez příkazu spontánně, na základě společných cílů, zájmů. Členové mají mezi sebou vztah a city..

První skupinou v životě je **rodina** – základy pro dovednosti a návyky v sociální komunikaci. Kromě rodičů jako činitelů ovlivňuje chování dítěte vůči ostatním dětem **sourozenecké konstalace**.

Skupiny vrstevnické

Rodina jako specifická skupina sama nestačí na osvojení všeho, Dítě se učí i od dalších skupin. Vytváří tak malé skupiny stejného věku. V raném dětství dochází k interakcím mezi dětmi příležitostně, hrají si vedle sebe, zvláště, často mezi nimi vznikají konflikty.

V předškolním věku se vytvářejí herní skupiny, i když proměnlivé a nestálé.

Vstupem do školy dítě patří do větší formální skupiny, posléze skládající se z menších skupin a třída se pak vyvine i v neformální skupinu.

Mezi 11. a 14. rokem hraje skupina vrstevníků důležitou roli. Dochází také ke kolísání vztahu jedince ke skupině (konflikty, opouští ji, hledá jinou, nebo se věnuje partnerskému vztahu.)

Pro mladistvého je přijetí do vrstevnické skupiny významné a často s sebou nese **emoce strachu z nepřijetí, odmítnutí**. Skupina vrstevníků působí na své členy jednak tím, že uspokojuje jejich důležité potřeby, jednak nátlakem – požadavky, napomínání, posměch, někdy i tělesné tresty a šikanování.

Rozdíl vlivu

Záleží taky na věkovém složení skupiny. **Sk.homogenní** (děti téhož ročníku) se snadno dostává do opozice proti společenským normám. Ale **heterogenní skupina** se do sporu s dospělými tak moc nedostává, dokonce poskytuje příležitost k širšímu repertoáru sociálních rolí a vztahů.

Vývoj dětské hry

6-8 měsíců	dítě se nezajímá o jiné dítě, nebo je pro něj pouze objektem – další hračkou
1 rok	tahanice o hračky, o části těla...
1,5-2 roky	první zájem o druhé děti, méně konfliktů o hračky
2,5 let	úsměv na druhé dítě, vzájemné podávání hraček
2,5-3	paralelní hra
3	hra společná
3-...	hra kooperativní
6-7	tvorba party (volná organizace)
8-12	parta s přesnými pravidly

V dospívání má parta význam pro pocit sounáležitosti ve skupině a vlastní role.

V rámci her v předškolním věku – osvojování rolí ve skupině (oblíba, poroučení, vedení, soupeřivost)

- diferenciaci rolí mužské a ženské (vliv hraček a přístupu rodičů)

Formy dětské hry

Funkční typ (procvičování tělesných funkcí)

Konstrukční typ (stavění kostek, plastelína,...)

Iluzivní typ (užívání předmětů v přeneseném významu)

Úkolové hry (na prodavače, na mámu a tátu)